

ישיבת כרם ביבנה

www.KBY.org.il

הסנגוריה של השטן

ראש הישיבה, הרב מרדכי גרינברג שליט"א

מאמר ליום הכיפורים, חג סוכות ובקשת גשמים

א. ישראל והשטן

"ולקחתם לכם" – משל לשניים שנכנסו אצל הדיין ואין יודעים מי ניצח, אלא מי שיש בידו כפות תמרים או יודעים שהוא המנצח, כך לפי שישראל ושרי האומות נכנסים לדין לפני הקב"ה, ואומות העולם באים ומקטרגים לפני הקב"ה, אין אנו יודעים מי מנצח. ממה שישראל יוצאים מלפני הקב"ה ולולביהם בידיהם ואתרוגיהם בידיהם, אנו יודעים שישראל מנצחים. לפיכך משה מזהיר לישראל ואומר להם "ולקחתם לכם ביום הראשון" (ויקרא רבה ל, ב).

מקובלנו שכשישראל מנצחים במלחמה הם מודים להקב"ה באמירת הלל, מהו א"כ העניין המיוחד להודיע שאנו מנצחים ע"י נטילת הלולב שהוא כלי הזין הדומה לכידון, כפי שפי' במתנות כהונה בשם הערוך.

על המאבק הנצחי שבין ישראל ואומות העולם אמר הזהר, המודפס במחזורים לפני התקיעות, שהוא המאבק שבין יעקב ועשו שהחל על הברכות וחוזר על עצמו בכל שנה ביום הכפורים, ובשעת נעילה נפרד עשו מיעקב והקב"ה מוחל על עוונותיהם ורוצה לשמוח עם בניו, מה כתוב? "ויעקב נסע סוכותה", כיוון שישבו בסוכות הרי ניצולו מן המקטרג והקב"ה שמח בבניו. הרי שסוכות הוא גמר המלחמה, והוא חגו של יעקב, כידוע שפסח כנגד אברהם, שבועות כנגד יצחק, ויעקב יושב בסוכה.

אך בפרקי דר"א פמ"ו מצינו דברים מופלאים על השטן שמסגיר על ישראל ביום הכפורים, ואלה דבריו: שהשטן רואה ביום"כ שאין לישראל חטא ומשבח אותם ואומר: ריבון כל העולמים, יש לך עם אחד בארץ כמלאכי השרת שבשמים, מה מלאכי השרת יחפי רגל, כך ישראל יחפי רגל, מה מלאכי השרת אין בהם אכילה ושתייה, אף ישראל וכו', מה מלאה"ש נקיים מכל חטא כך ישראל, והקב"ה שומע עדותן של ישראל מן הקטיגור שלהם ומכפר להם.

והדברים מופלאים, איך הקטיגור הגדול נעשה סניגור, הרי תפקידו של השטן לקטרג, כמ"ש "יורד ומתעה, עולה ומקטרג", והנה הוא מסגיר ומודיע שאין בהם חטא.

נציין עוד מאמר מופלא במדרש רבה (בראשית כ, ז): ד' תשוקות הן, אין תשוקתה של אשה אלא לבעלה, שנא' "ואל אישך תשוקתך". אין תשוקתו של יצה"ר אלא על קין וחבריו, שנא' "ואליך תשוקתו". אין תשוקתם של גשמים אלא על הארץ, שנא' "פקדת ארץ ותשוקה" (תהילים סה). אין תשוקתו של הקב"ה אלא על ישראל שנאמר "ועלי תשוקתו".

אין תשוקתה של האשה אלא לבעלה, שכן הזכר הוא המשפיע והנקבה היא המקבלת, ולכן משתוקקת האשה לקבל שלמותה מן הזכר, אך תשוקת היצה"ר לקין אינה מאהבה אלא משנאה, שהרי "לפתח חטאת רובץ ואלריך תשוקתו", להפילו ולהכשילו ולטורדו מן העולם!?

ועוד, שד' התשוקות אינם מקבילות, שהאשה משתוקקת לבעלה וכך הארץ משתוקקת לקבל גשמים, וכנסת ישראל משתוקקת להתחבר עם רבש"ע, ואילו במדרש נאמר שהגשמים משתוקקים לארץ והקב"ה לכנסת ישראל.

ב. השעיר המשתלח

כדי להבין את דברי חז"ל עלינו לחזור לענין יום הכפורים. אחד הנושאים המיוחדים שבוים זה, הוא ענין השעיר המשתלח, שאין לקרבן זה אח וריע שאינו נשחט אלא נזרק למדבר, והרי אפי' פרה אדומה שאינה עולה על המזבח, מ"מ שוחטים אותה נוכח פתח אוהל מועד.

חז"ל גילו ששני השעירים הם שני האחים יעקב ועשו, וכך דרשו את הפסוק "ונשא השעיר עליו את כל עוונותם אל ארץ גזרה", השעיר זה עשו, שנא' "הן עשו אחי איש שעיר". "את כל עוונותם" – עוונות תם, שנא' "ויעקב איש תם".

המהר"ל בדרשתו לשבת שובה מפרש, מדוע נותנים את עבירות יעקב התם על עשו, שעשו הוא היצר הרע, ורמז לכך ששעיר בגי' היצר הרע (=580) ויעקב ועשו הם כנגד יצה"ט ויצה"ר, וחטאיהם של ישראל הם בהשפעתו החיצונית של עשו והיצה"ר, שבמהותו יעקב הוא תם וטהור, וע"כ לוקחים מדם השעיר שהוא לה', ומזים ממנו בפנים, בקדש הקדשים, ללמדך שיעקב במהותו שייך לה', ואת החטאים אנו שמים על עשו ומשליכים אותו למדבר, מחוץ למחנה, כיוון שהם דברים חיצוניים.

וכך דרשו חז"ל: "הן עשו אחי איש שעיר ואנכי איש חלק" – משל לקרח וקוויץ (שעיר) שהיו על שפת הגורן, עלה המוץ בקוויץ ונסתבך בשערו, עלה המוץ בקרח ונתן ידו על ראשו והעבירו, כך עשו הרשע כל השנה כולה הוא מתלכלך בעוונות ואין לו במה להתכפר, אבל יעקב אבינו אינו כך, בא יוה"כ ומתכפר. ומפרש המהר"ל שיעקב נקי וטהור נפשו מן החטא, כי נפשו טהורה מצד עצמה, רק מה שיש חטא בהם הוא מן החוץ, מצד היצה"ר, ואילו אצל עשו העבירות הם חלק ממנו ומסתבכות בשערו ואינו מסוגל להפטר מהם.

על יחודו של השעיר שלא שוחטים אותו, כתב האבן עזרא: "כי המשתלח אינו קרבן, שלא ישחט, ואם יכולת להבין הסוד שהוא אחר מילת עזאזל, תדע סודו וסוד שמו, ואני אגלה לך קצת הסוד ברמז, בהיותך בן שלושים ושלוש תדענו". והדברים מופלאים.

וכתב עליו הרמב"ן: "והנה ר' אברהם נאמן רוח מכסה דבר, ואני הרכיל מגלה סודו, שכבר גילו אותו רבותינו ז"ל במקומות רבים". בהמשך דבריו מביא הרמב"ן דברי הפרקי דר"א שפתחנו בו, ומפרש שסמאל, השטן, משבח את ישראל שאין בהם חטא ביוה"כ, ומפרש הרמב"ן שצונו ה' שנשלח שעיר למדבר, לשר המושל במקומות החרבן, הוא הנקרא שעיר. "ואין הכוונה בשעיר המשתלח שיהיה הקרבן מאתנו אליו חלילה, אבל תהיה כוונתנו לעשות רצון בוראינו שצונו כך. והמשל בזה, כמי שעשה סעודה, וצווה האדון את האיש העושה סעודה, תן מנה אחת לעבדי פלוני, שאין העושה הסעודה נותן כלום לעבד ההוא, ולא לכבודו יעשה עמו, רק הכל נתן לאדון, והאדון נותן פרס לעבדו וכו', שרצה שיהיו כל עבדיו נהנין ממנה, שיספר בשבחיו ולא בגנותו".

בהמשך דבריו כתב הרמב"ן שזה טעם הגורל, שאילו היה מקדיש בפה את השעיר לעזאזל היה נראה שהכהן הוא הנותן לעזאזל, אך ע"י הגורל מתברר שזוהי קביעה אלוקית, כמ"ש "בחק יוטל גורל ומה' כל משפטו", ומסיבה זו לא שוחטים את השעיר הזה, כדי שיראה ברור שאינו קרבן מאתנו, וזהו שרמז האבן עזרא שלא שוחטים אותו, שאינו קרבן.

וכשתגיע לגיל ל"ג תדענו, היינו כשתמנה ל"ג פסוקים מהפסוק "ושלח אותו לעזאזל המדברה" (טו, ח) תגיע לפסוק "ולא יזבחו עוד את זבחייהם לשעירים" (יז, ז) ואז תבין שאין זה קרבן מאתנו, שהרי אסור לנו לשלח לשעירים, אלא זה צווי הבורא לתת לו מנה המגיעה לו כדי שיספר בשבחיו.

ומסיים הרמב"ן: והמלה מורכבת, היינו מלת עזאזל מורכבת משתיים – עז ואזל. וכוונתו עלומה מאתנו.

ג. תשוקתו של יצה"ר

מדוע המנה הגורמת לשטן לשבח הוא דווקא השעיר המשתלח, ומה הוא מוצא בשעיר זה? יסוד מופלא כתב הרב שמשון רפאל הירש זצ"ל בפירושו לתורה, ובאמת הדברים רמוזים כבר בזהר, והוא המשל למלך שרצה לבחון אם בנו ראוי למלכות, וביקש מנערה זונה שתנסה לפתות את בנו. הנערה יודעת את הרצון האמיתי של המלך, שבנו לא יכשל, ואין רצונה לפתות אותו, אך חזקה עליה מצות המלך. לאחר שהתברר שבן המלך לא נתפתה, עשה המלך משתה גדול לכל גדולי המדינה, והנה בן המלך פוגש שם את הנערה, וכעס עליה שאף לשם הגיעה, וכששמע זאת המלך א"ל: שוטה שכמוך, כל המסיבה אינה אלא בגללה, שאילולי היא לא היתה מסיבה, כך אומר הקב"ה אילולי יצה"ר לא היתה בחירה חפשית ולא שכר ולא ג"ע.

למדנו מדברי הזהר שבניגוד למחשבה המקובלת, אין היצה"ר שואף להכשילנו, והוא יודע דעת קונו, שאין רצונו שנפול ברשתו, וכל רצונו להעמיד בפנינו אתגר כדי שנתמודד ונתגבר עליו, ובאמת רצונו שאנו ננצח והוא יכשל ובוזה ישרים את משימתו, ואף הוא בא להשתתף במסיבת הנצחון של בן המלך.

יסוד זה כ' הרש"ר הירש בביאורו לפסוק "הלא אם תיטיב שאת ואם לא תיטיב לפתח חטאת רובץ, ואלו תשוקתו ואתה תמשל בו".

הפירוש המקובל שאם תיטיב, תקבל שכר, ואם תכשל הרי היא אורב לך להכשילך, וזוהי תשוקתו לטורדך מן העולם, ולך יש הבחירה החפשית לנצחו, אלא שהרש"ר הירש טוען שבשום מקום במקרא לא מוזכר הפועל "רובץ", במשמעות של אורב כחיה טורפת. אדרבא, רביצה באה לציין תנוחה של שלום ושלווה, שקט ובטחה, כמו "וגר זאב עם כבש ונמר עם גדי ירבץ", וכן "ישכר חמור גרם רובץ בין המשפתים".

וכן הביטוי "תשוקה" אינו תאווה של שנהא אלא של געגועים ואהבה, "אני לדודי ועלי תשוקתו", "ואל אישך תשוקתך". התשוקה מבטאת געגועים של אשה לבעלה, והרי שני הפסוקים מקבילים ממש – "ואל אישך תשוקתך והוא ימשול בך", "ואליך תשוקתו ואתה תמשול בו". וא"כ כך פירושו של המקרא, לפתח חטאת רובץ – היצה"ר רובץ בשקט ליד פתח ביתך ולעולם לא יתפרץ לביתך ללא רשותך, אא"כ הזמנת אותו וערכת לו שלחן, אז הוא הופך להיות אדון עליך, אך אם לא תתגרה בו ימשיך לרובץ בשקט ושלוה לפני הפתח. יתר על כן, כל תשוקתו היא שאתה תמשול בו, ובזה ימצא את שלמותו, כשם שאשה "אל אישך תשוקתך והוא ימשול בך", היינו, שזוהי תשוקתה של האשה, שבעלה ימשול בה ובזה היא מוצאת את שלמותה.

היצר לא נברא כדי לשלוט באדם, אלא להעמיד אתגר בפני האדם שהוא ישלוט בו, האדם הוא זה שאמור להנהיג את היצר, זה כל ייעודו של היצר ולזה הוא משתוקק.

הרב שוואב בספרו מעין בית השואבה מפרש בזה הדו-שיח שבין יעקב לשרו של עשו. "וישאל יעקב ויאמר הגידה נא שמך ויאמר למה זה תשאל לשמי ויברך אותו שם". והכוונה שכל מטרתו וייעודו הוא להתייצב לפני יעקב כדי שיעקב ינצח אותו, וכשכך אכן קרה, סיים את תפקידו, והרי שם הדבר הוא מהותו, וע"כ אומר ליעקב שאין לו שם כיון שמילא את שליחותו בזה ששרית עם אלקים ועם אנשים ותוכל, ועתה "שלחני כי עלה השחר" כי אני עולה לומר שירה אחר סיום השליחות.

וזוהו שרמזו הרמב"ן בשמו "עז אזל", שעז הוא בעל כח ועצמה, אך כל כוחו ועצמתו הוא ע"מ "אזל", כמו "כי יראה כי אזלת יד", "כי הלחם אזל מכלינו", שנעלם וכלה, וזו היא תשוקתו, שכחו ועצמתו יגרמו לו להפסיד בקרב ולהעלם משום שישראל מנצחים אותו. וע"כ אין מנה יפה יותר מזה ששולחים לו שעיר ומניחים עליו כל "עוונותם" – עוונות תם, וישראל נצבים טהורים וקדושים בלא חטא, שאחרי כל הנסיונות הקשים ישראל עומדים באמונתם, ואף אם חטאו הרי אלו דברים חיצוניים, אך במהותם קדושים וטהורים הם, וכדברי הרמב"ם בהל' גירושין, שזו מגמתם הפנימית, וזו שמחה גדולה ליצה"ר שמילא שליחותו כהוגן, ומשבח את ישראל שהם בלא חטא ביוה"כ, שביום זה מתגלה ייחודם של ישראל, שהם שייכים לפנים, לה', וזוהי המנה שמקבל השטן כדי שיספר בשבחם.

ד. תשוקתו של הקב"ה

מעתה נבין דברי חז"ל על ד' התשוקות, כשם שתשוקת האשה לקבל שלמותה מן הבעל ע"י שהוא ימשול בה, כך תשוקתו של היצה"ר לקין וחבירו, שהאדם ימשול בו וינצח אותו, שכן התגברותו של האדם על היצה"ר, זוהי גמר שליחותו של היצה"ר, ורק בנצחונו של האדם יכול היצה"ר לחזור ולומר שעשה שליחותו.

וזוהי גם השתוקקותו של הקב"ה לכנסת ישראל והשתוקקות הגשם לארץ, אף שלכאורה כנסת ישראל היא המשתוקקת לקב"ה, והארץ היא המשתוקקת לגשמים.

על חלוקת המים ביום שני נאמר במדרש: מים התחתונים נקרא מים בוכים, ולמה נקרא מים בוכים, כי בשעה שחלק הקב"ה את המים, נתן אלו למעלה ואלו למטה, התחילו התחתונים בוכים וכו', אמרו: אוי לנו שלא זכינו לעלות למעלה להיות קרובים ליוצרנו. מה עשו העיזו פניהם ובקעו תהומות ובקשו לעלות, עד שגער בהם הקב"ה וכו'. א"ל הקב"ה: הואיל ולכבודי עשיתם כ"כ, אין להם רשות למים העליונים לומר שירה עד שיטלו רשות מכס וכו', ולא עוד, אלא שעתידים אתם ליקרב ע"ג המזבח במלח וניסוך המים (מדרש עשרת הדברות הוצאת אייזנשטיין עמ' תנ').

המדרש הזה תמוה ביותר. משל לאב שנתן ממתק לאחד מילדיו, ילד זה כמובן שמח, אך אחיו שלא קיבל ממתק בוכה, רוצה האב לנחם את בנו ואומר לו, שאחיו שקיבל לא יוכל לאכול את הממתק עד שהבן שלא קיבל יתן לו רשות לאוכלו. האם אין זה תנחומים של הבל? במה א"כ מנחם הקב"ה את המים התחתונים שהם אלו שיתנו רשות לעליונים לשיר, הרי סוף סוף התחתונים נשארים למטה בוכים ומצטערים והעליונים בלבד הם ששרים!?

גם יש להבין מה פשר הבכי של המים התחתונים.

והנה מצינו בכי גם אצל רבש"ע, וז"ל המדרש: נכנסו אויבים להיכל ושרפוהו, וכיון שנשרף אמר הקב"ה: שוב אין לי מושב בארץ, אסלק שכינתו ממנה ואעלה למכונני הראשון וכו', באותה שעה היה הקב"ה בוכה ואומר: אוי לי, מה עשיתי, השריתי שכינתי למטה בשביל ישראל ועכשיו שחטאו חזרתי למקומי הראשון, חס ושלום שהייתי שחוק לגויים ולעג לבריות, באותה שעה בא מטטרון ונפל על פניו ואמר לפניו: רבש"ע אני אבכה ואתה לא תבכה, אמר לו: אם אין אתה מניח לי לבכות עכשיו, אכנס למקום שאין לך רשות להיכנס ואבכה, שנא' "ואם לא תשמעוהו במסתרים תבכה נפשי" (איכה רבתי פתיחתא כד).

הרב סולוביצ'יק מספר: כשהייתי ילד קטן למדתי תורה אצל מלמד חסידי, פעם בערב תשעה באב למדנו מאמרי חז"ל על חורבן הבית, הגענו אז למסופר בפתיחה כ"ד במדרש איכה רבתי. כאשר שמעתי תיאור זה שאלתי ברוב תמימותי את רבי שאלה פשוטה: על שום מה ולמה צריך הקב"ה לבכות ולהתאבל על חורבן בית המקדש, והלוא יכול הוא להקימו על תיקונו ברגע אחד. השיב לו רבי אז, אילו היית בקי, חביבי, בענייני חב"ד, היית מבין, כי בעניינים מרובים צריך שתהא תחילה התעוררות מלמטה – איתערותא דלתתא.

בודאי שבאותה שעה לא ירדתי לסוף דעתו של רבי ומורי, אך לאחר שנים נתחווירו לי השאלה והתשובה. רבש"ע הוא כל יכול בכל, אך כאשר שמו הגדול עצמו מתחלל – על כנס"י לקנא ולהלחם למען שמו, קידוש השם מתחיל לעולם מלמטה ולא מלמעלה. ואמנם בדבר זה דנו מטטרון והקב"ה למה את בוכה, הלא אתה כל יכול... במאמר אחד אתה יכול להחזיר עטרה ליושנה... השיב לו הקב"ה... באין ישראל מקדישים אותי מלמטה למעלה, תש כוחי כביכול להושיע עצמי ועל שכינתי להסתלק (ימי זכרון עמ' 38).

זוהי א"כ תשוקתו של הקב"ה על ישראל, שנא' "ועלי תשוקתו", ואף שהקב"ה נותן ואנו המקבלים, מ"מ יש בזה פן נוסף, שאנו הנותנים וכביכול הוא המקבל, וע"כ תשוקתו על ישראל שיפעלו כראוי כדי שהוא יוכל לתת ולהשפיע, ואם אינם פועלים הרי הוא מנוע מלתת, ובכיו מלמד על חסרון כביכול, שאיננו יכול להשפיע כפי שהיה רוצה.

הבכי אם כן, אינו רק ביטוי לצער, אלא למצוקה הנובעת משאיפה לשלמות ומן הפער שבין השאיפה לאידיאליות, למציאות החסרה.

ה. תשוקתן של גשמים

זה גם פשר הבכי של המים התחתונים. חלוקת המים אינה ענין של כמות אלא חלוקה למהויות שונות – עליונים ותחתונים. העליונים קרובים לרבש"ע, היינו שמתגלה בהם עניין אלוקי, הם שייכים לעולם האצילות, לעומת התחתונים שהם חומריים, חסרי צורה. והמים הם הביטוי לחומר חסר הצורה "לפיכך המים שהם בלי צורה מקוימת – בלשון רבים" (גבורות ה' פ"ח). שאין להם אישיות עצמית, ומקבלים צורתן לפי צורת הכלי שהם מונחים בו. שירתם של המים העליונים מבטא את שלמותם, "האדם כאשר הוא בשלמות הגמור אז נותן שירה ושבח למי שממנו השלמות, והיפך זה הוא האבל, שהגיע לו ההיפך, שהוא ההעדר והמיתה, הוא יושב דומם ולא יפתח פיו" (נצח ישראל פמ"ג).

שירתם של העליונים מורה על שלמותם, לעומת הבכי של התחתונים, שהוא מבטא מצוקה וחסרון שלמות.

רבש"ע ברא את העולם התחתון באופן שהוא מרוחק מן העליונים, ומגמתו של העולם התחתון, לשוב ולהתאחד עמם בכוחות עצמו, באתערותא דלתתא, ושאיפה זו של התאחדות עם העליונים היא שלמותו. ארוע זה של התנתקות התחתונים מן העליונים נקרא בפי בעלי הסוד שבירה, ותפקידם של התחתונים להבנות "בתשוקתו לשוב למקורו הבלתי גבולי, להתאחד באלוקות, ובזה יעשה הנברא את עצמו, ויהיה במדרגת השלמות של הבורא, ויתעלה ממעל לגבול של נברא וכו' " (אוה"ק ב' עמ' תקכז).

תפקידם של העליונים לתת ולהשפיע, וזהו שלמותם והיא שירתם, לעומת זה התחתונים הם המקבלים והמושפעים, אלא שאין העליונים משפיעים מלמעלה למטה רק כפי הבכי של התחתונים, באותה מידה שהתחתונים מרגישים מצוקה וחסרון ומבינים שאין שלמותם בעצמם אלא כפי התחברותם עם העליונים. משל למה הדבר דומה, לתינוק הזקוק להנקה, כל זמן שהתינוק לא ירגיש מצוקה של רעב לא יבכה, האם לא תניק. יותר ממה שהעגל רוצה לינק הפרה רוצה להניק, יתירה מזו, אם התינוק לא יונק, ילך החלב ויחסר. וככל שהתינוק ירבה ביניקה, כך תתרבה יכולת ההנקה של האם. ככל שהתחתונים ירבו בבכי ויבינו שאין שלמותם בעצמם אלא בהתחברותם עם העליונים, כך תתגבר השפעת העליונים. כשמסתפקים בחיים חמריים בלא תשוקה אל העליונים הרי זה כשלון של התחתונים. "וגם הנפש לא תמלא – משל למה הדבר דומה, לעירוני שנשא בת מלכים, אם יביא לה כל מה שבעולם אינם חשובים לה, לפי שהיא בת מלך. כך הנפש, אילו הבאת לה כל מעדני עולם אינם כלום לה. למה? שהיא מן העליונים" (קה"ו).

הבכי של התחתונים, תחושת הרעב והחסרון, העריגה אל העליונים היא שלמותם, וכך הם מביאים גם לשלמותם של העליונים כשהם מאפשרים להם לפעול ולהשפיע, ובכך הופך הבכי של התחתונים לשירה, ושירה זו גדולה משירתם של העליונים שכן היא באה מהתעוררות עצמית "ובכך עושה הנברא את עצמו" (לעיל אוה"ק).

הקב"ה מצפה להתעוררות מלמטה, וכמו שדרשו חז"ל "למעשה ידיך תכסוף" ואין תכסוף אלא ל' תאוה, שאתה מתאוה למעשי ידיך, אתה סובל את כל העולם, דכתיב אני עשיתי ואני אשא אני אסבול, ואתה מצוה את בני

קתה להיות נושאים את כבודך. אתה זן את העולם ואתה מצוה אותם להקריב את קרבני לחמי. אתה מאיר לכל העולם ואתה מצוה להעלות נר תמיד וכו' (מדרש תנחומא פ' תצוה).

וכן דרשו חז"ל עה"פ "צאינה וראינה בנות ציון במלך שלמה, בעטרה שעטרה לו אמו ביום חתונתו וביום שמחת לבו" (שה"ש ג, יא). ואמרו במדרש: א"ר יוחנן שאל רשב"י את ר' אליעזר בר' יוסי, אפשר שמעת מאביך מהו בעטרה שעטרה לו אמו, א"ל משל למלך שהיתה לו בת יחידה, והיה מחבבה יותר מדאי... כך היה מחבב יותר מדאי הקב"ה לישראל וקראן בתי, הה"ד שמעי בת, ולא זו עד שקראן אחותי, שנא' פתחי לי אחותי רעייתי, ולא זו מחבבה עד שקראן אמי, שנא' הקשיבו אלי עמי, ולאומי אלי האזינו. ולאמי כתיב. עמד ר' שמעון ונשקו על ראשו ואמר אילו לא באתי אלא לשמוע מפיד הטעם הזה דיי" (שהש"ר ג, כא).

המהר"ל בגבורות (פכ"ג) האריך לבאר מאמר זה, ופירש שלכל דבר יש סיבה ומסובב, והקב"ה הוא סיבה לכל ובפרט לישראל, והם עלולים ממנו וע"כ נקראים בת, וכאשר העילה והעלול מתחברים יחד נקראים אחותו. וכאשר יש בחינה שאי אפשר להקב"ה בלא ישראל, הרי העילה זקוקה לעלול, ומצד זה נקראים בשם אם.

ומצד זה הקב"ה מצפה כביכול להשלמתו ע"י ישראל, וזהו שאומרים ישראל "ועלי תשוקתו", שאין תשוקתו של הקב"ה אלא על ישראל. וז"ש הרמב"ן בסוף פ' תצוה, ששכינה בישראל, כפי פשט הדבר, הוא צורך הדיוט, היינו לצרכם של ישראל, אך סוד הדבר שהוא לצורך גבוה.

חלוקת המים לתחתונים ועליונים באה ג"כ לתכלית זו, שהתחתונים יחושו תחושת חסרון ומצוקה, ואין העליונים משפיעים לתחתונים אא"כ הם שומעים את בכי התחתונים. כשיש לתחתונים תחושת שובע ושלמות, אין העליונים משפיעים, ולכן בכיים של התחתונים הם המאפשרים לעליונים לפעול ולהשפיע, ובה מגיעים הן התחתונים והן העליונים לשלמותם. וזהו שאמר הקב"ה לתחתונים שאין רשות לעליונים לשיר עד שהתחתונים יתנו להם רשות, ואין אלו תנחומים של הבל, שהרי בזה גם התחתונים מקבלים את שלמותם, וכך הופך הבכי של התחתונים לשירה, ושירה זו גדולה משירתם של העליונים, שכן היא באה כתוצאה מהתעוררות דלתתא, ולא בחנם מלמעלה.

ביסוד זה מפרש הרב קוק זצ"ל את שלשת הפסוקים הראשונים שבתפילה "אדון עולם", וכך נאמר שם:

א. "אדון עולם אשר מלך בטרם כל יציר נברא", שאדון עולם הוא מלך עוד בטרם נברא העולם.
 ב. "לעת נעשה בחפצו כל אזי מלך שמו נקרא", שמעתה ישנם ברואים שיקראו לו מלך.
 ג. "ואחרי ככלות הכל לבדו ימלוך נורא", שגם כאשר הכל יכלה ויעלם, גם אז הוא ישאר לבדו כמלך. והדברים תמוהים, אם אחרי ככלות הכל, לבדו ימלוך נורא, לשם מה היה צורך בכל ההסתבכות של הבריאה, הרי גם מתחילה היה מלך, ומלך ישאר גם לאחר שהבריאה תכלה!?

אלא שאחרי ככלות הכל אין הכוונה שהכל יכלה ויאפס, "לא כליה של חורבן וההעדר, כי אם ככלות כלה שארי ולבבי חלקי אלקים לעולם" (עו"ר א' עמ' מז). וכמו "נכספה וגם כלתה נפשי", היינו התעוררות עזה מלמטה, וזוהי מטרת הבריאה, שתבא התעוררות עצמית, ואז מלכות ה' תגדל.

וע"כ שירו של יום שני הוא "גדול ה' ומהולל מאוד", שדווקא ע"י החלוקה לעליונים ותחתונים תצמח מלכות ה' ביתר עוז וה' יהיה גדול ומהולל מאוד.

בכי התחתונים הופך א"כ להיות שירת התחתונים, ושירה זו באה לידי ביטוי בשמחת בית השואבה, בשעת ניסוך המים, שבה באים המים התחתונים לידי תיקונם, שדווקא המים התחתונים, הזקוקים לשאיבה מעומקים, הם דווקא אלו העולים ע"ג המזבח.

וזוהי תשוקת הגשמים לארץ, שהגשם מצפה להתעוררותם של התחתונים, כדי שיוכל להשפיע למטה.

ומקרא מפורש הוא "וכל שיח השדה טרם יהיה בארץ וכל עשב השדה טרם יצמח, כי לא המטיר ה' אלקים על הארץ ואדם אין לעבוד את האדמה". ופירש"י: כי לא המטיר, ומה טעם לא המטיר? לפי שאדם אין לעבוד את האדמה, ואין מכיר בטובתם של גשמים, וכשבא אדם וידע שהם לצורך העולם, התפלל עליהם וירדו, וצמחו האילנות העליונים. הרי שהגשמים מצפים להתעוררות מצד האדם, וכל זמן שאין התחתונים בוכים ומכירים בחסרון העליונים, אין העליונים משפיעים מיכולתם.

וכך כל ד' התשוקות עולות בקנה אחד, שכולם מבקשים את השלמתם.

ו. הכרזת הנצחון

בספר נחמיה מסופר, "ויעשו כל הקהל השבים מן השבי סוכות, וישבו בסוכות, כי לא עשו מימי יהושע בן נון בני ישראל עד היום ההוא, ותהי השמחה גדולה מאוד" (ח, יז). ואמרו ע"ז בגמ' (ערכין לב): אפשר בא דוד ולא עשה

סוכות, עד שבא עזרא, אלא דבעו רחמי על יצרא דעבודה זרה ובטלוהו, ואגין זכותא עליהו כסוכה. ויש להבין מה צורך לדמיון הסוכה לזה שבטלו היצה"ר של עבודה זרה.

הרב הוטנר בפחד יצחק על יוה"כ מאמר ז', פירש את דברי הגמ' על פי דברי המהר"ל בספר הגבורות (פמ"ו), שישנם ג' נקודות מגע בין המשלח לשולח, והן: מינוי השליחות, ביצוע השליחות וחזרת השליח למשלח באמירה "עשיתי שליחותך". ואלו הם ג' הרגלים: בחג האביב יצאנו לשליחות, בחג השבועות קבלנו תורה והחילונו בביצוע השליחות, ובחג הסוכות השלמנו אותה, וזהו חג האסיף, שאנו נאספים תחת כנפי השכינה וחוזרים לקב"ה ואומרים לו "עשינו שליחותך". ולפי"ז חג הסוכות הוא חג התיקון שלעתידי לבא, והמאפיין את תקופת "העתידי לבא" הוא ביטול היצה"ר ומילת ערלת הלב והפיכת לב האבן ללב בשר, והוא העולם המתוקן. והנה בכל תולדות עם ישראל לא מצינו תופעה זו של ביטול היצר, והמירב שאנו מסוגלים הוא להתגבר עליו ולכבושו, אך לא לבטלו. אך פעם אחת עשינו זאת וזה בתקופת בית שני, כאשר ביטלו יצרא דע"ז, והוא אירוע מיוחד במינו השייך לעולם התיקון שלעתידי לבא, וזהו שאמרו חז"ל, שביטול היצר הגן עליהם כסוכה, שלא עשו כן מימות יהושע בן נון, שביטול היצר אכן לא נעשה מעולם, וע"כ שייכו את ביטול היצר לסוכה, שזה עניינו של חג הסוכות – ביטול היצר ע"י שכנס"י מכריזה "עשינו שליחותך", וע"כ היתה השמחה בסוכות גדולה, שאין שמחה כבשעת הגמר.

מעתה נבין מדוע יש צורך בהכרזה שאנחנו נצחנו, ולא די לנו באמירת הלל על הנצחון, כי תכלית הבריאה היא ביטול היצר, וכשאנו אומרים שעשינו שליחותנו, הרי גם היצה"ר עשה שליחותו והוא מודה שעם ישראל ניצח, והוא סיים את תפקידו, ודבר זה זוקק להכרזה, כמו שאמר שלמה בעת חנוכה הבית בחג הסוכות "למען דעת כל עמי הארץ כי ה' הוא האלקים", ואז יוצאים בלולבים, כלי הזין, הכידונים, כדי להראות שתיקון זה לא בא מאליו, אלא נלחמנו ונצחנו בהתערותא דלתתא.

"למען ידעון דורותיכם כי בסוכות הושבתי את בני ישראל בהוציאי אותם מארץ מצרים". בסוכות אין די בזכרון העבר כמו בפסח ושבועות, כאן מתחברים מינוי השליחות עם סיומה. "בהוציאי אותם מארץ מצרים" עם "בסוכות הושבתי", ולזה יש צורך במחשבה וידיעה, וע"כ יש צורך גם בהודעה, וכשישראל יוצאים ולולביהם בידיהם אנו יודעים מי מנצח.

<http://www.kby.org.il/hebrew/torat-yavneh/view.asp?id=2098>